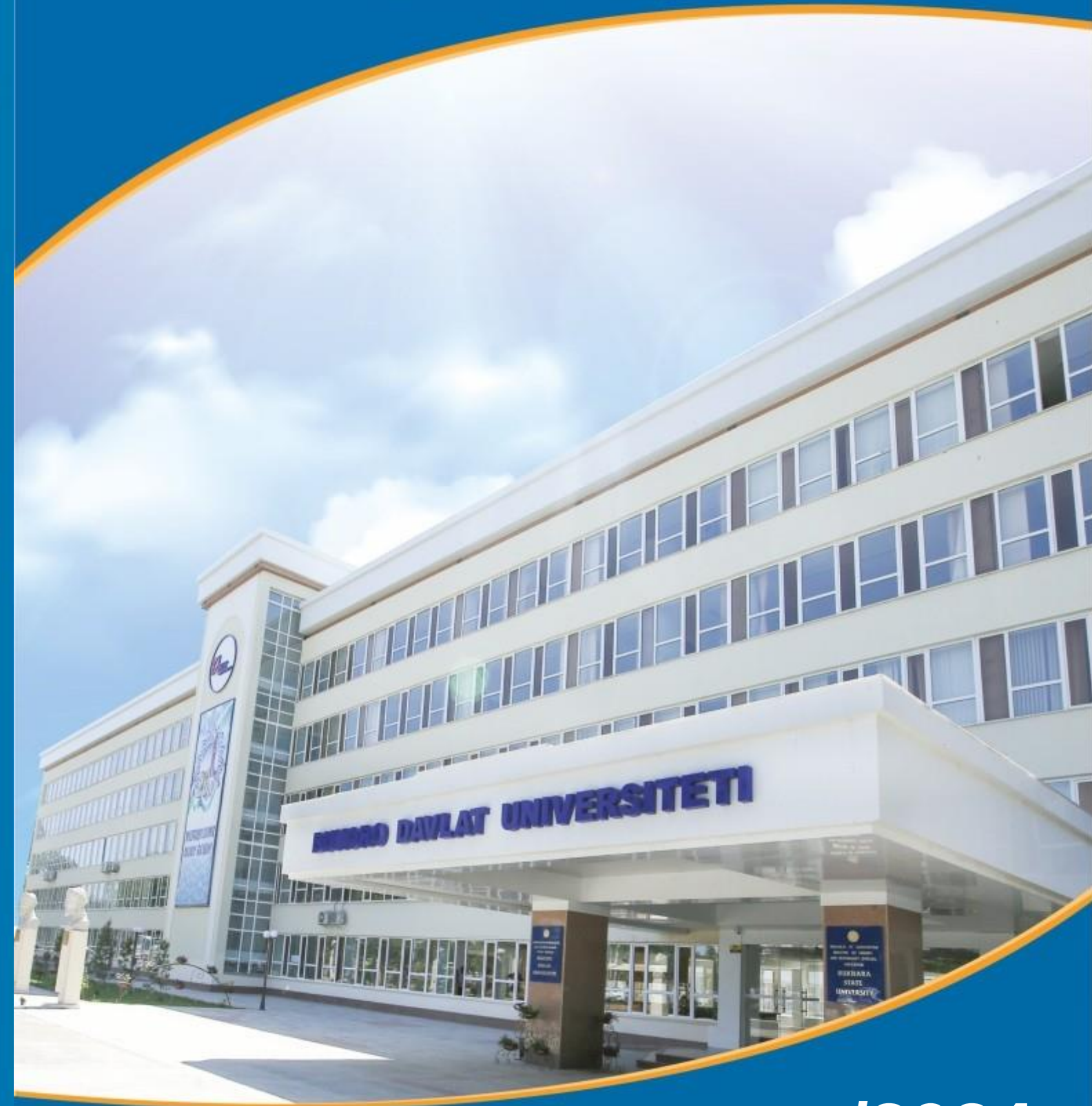

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTI

Научный вестник Бухарского государственного университета
Scientific reports of Bukhara State University

11/2024

E-ISSN 2181-1466

9 772181 146004

ISSN 2181-6875

9 772181 687004

@buxdu_uz

@buxdu1

@buxdu1

www.buxdu.uz

11/2024

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTI
SCIENTIFIC REPORTS OF BUKHARA STATE UNIVERSITY
НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК БУХАРСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА

Ilmiy-nazariy jurnal
2024, № 11, noyabr

Jurnal 2003-yildan boshlab **filologiya** fanlari bo'yicha, 2015-yildan boshlab **fizika-matematika** fanlari bo'yicha, 2018-yildan boshlab **siyosiy** fanlar bo'yicha, **tarix** fanlari bo'yicha 2023-yil 29-avgustdan boshlab O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar Vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan zaruriy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2000-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 12 marta chiqadi.

Jurnal O'zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2020-yil 24-avgust № 1103-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: 200117, O'zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko'chasi, 11-uy.

Elektron manzil: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

TAHRIR HAY'ATI:

Bosh muharrir: Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bosh muharrir o'rinbosari: Rasulov To'liqin Husenovich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor

Mas'ul kotib: Shirinova Mexrigiyo Shokirovna, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Kuzmichev Nikolay Dmitriyevich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor (N.P. Ogaryov nomidagi Mordova milliy tadqiqot davlat universiteti, Rossiya)

Danova M., filologiya fanlari doktori, professor (Bolgariya)

Margianti S.E., iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Indoneziya)

Minin V.V., kimyo fanlari doktori (Rossiya)

Tashqarayev R.A., texnika fanlari doktori (Qozog'iston)

Mo'minov M.E., fizika-matematika fanlari nomzodi (Malayziya)

Mengliyev Baxtiyor Rajabovich, filologiya fanlari doktori, professor

Adizov Baxtiyor Rahmonovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Abuzalova Mexriniso Kadirovna, filologiya fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

Barotov Sharif Ramazonovich, psixologiya fanlari doktori, professor, xalqaro psixologiya fanlari akademiyasining haqiqiy a'zosi (akademigi)

Baqoyeva Muhabbat Qayumovna, filologiya fanlari doktori, professor

Bo'riyev Sulaymon Bo'riyevich, biologiya fanlari doktori, professor

Jumayev Rustam G'aniyevich, siyosiy fanlar nomzodi, dotsent

Djurayev Davron Raxmonovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Umarov Baqo Bafoyevich, kimyo fanlari doktori, professor

Murodov G'ayrat Nekovich, filologiya fanlari doktori, professor

O'rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Navro'z-zoda Baxtiyor Nigmatovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Hayitov Shodmon Ahmadovich, tarix fanlari doktori, professor

To'rayev Halim Hojiyevich, tarix fanlari doktori, professor

Rasulov Baxtiyor Mamajonovich, tarix fanlari doktori, professor

Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Quvvatova Dilrabo Habibovna, filologiya fanlari doktori, professor

Axmedova Shoira Nematovna, filologiya fanlari doktori, professor

Bekova Nazora Jo'rayevna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Amonova Zilola Qodirovna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Hamroyeva Shahlo Mirjonovna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Nigmatova Lola Xamidovna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Boboyev Feruz Sayfullayevich, tarix fanlari doktori

Jo'rayev Narzulla Qosimovich, siyosiy fanlar doktori, professor

Xolliyev Askar Ergashovich, biologiya fanlari doktori, professor

Artikova Hafiza To'ymurodovna, biologiya fanlari doktori, professor

Hayitov Shavkat Ahmadovich, filologiya fanlari doktori, professor

Qurbonova Gulnoz Negmatovna, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Ixtiyarova Gulnora Akmalovna, kimyo fanlari doktori, professor

Rasulov Zubaydullo Izomovich, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Mirzayev Shavkat Mustaqimovich, texnika fanlari doktori, professor

Samiyev Kamoliddin A'zamovich, texnika fanlari doktori, dotsent

Esanov Husniddin Qurbonovich, biologiya fanlari doktori, dotsent

Zaripov Gulmurot Toxirovich, texnika fanlari nomzodi, professor

Jumayev Jura, fizika-matematika fanlari nomzodi, dotsent

Klichev Qybek Abdurasulovich, tarix fanlari doktori, dotsent

G'aybulayeva Nafisa Izattullayevna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

MUNDARIJA *** СОДЕРЖАНИЕ *** CONTENTS		
ADABIYOTSHUNOSLIK *** LITERARY CRITICISM *** ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ		
Khajieva F.M.	Uzbek biofiction: the contemporary evolution and its symbolic representation of uzbek identity	3
Doshanova G.I.	Sirojiddin Sayyid dostonlarida liro epik tasvirning o'ziga xos xususiyatlari	10
Fayziyeva K.A.	V.Irving romantizm va detektiv- avantyur syujetli asarlari misolida	14
Ganiyeva O.X.	J.Stuartning "Love" hikoyasida tabiat tasviri va muallif mahorati	18
Nodirova F.X.	Sa'dulla Hakim ijodida metafora va ramzlarning qo'llanilishi	22
O'roqova N.Y.	Xalq qo'shiqlarida faunistik obrazlar talqini	27
Хажиева Ф.М., Рахимова Ш.Р.	Анализ фрагментации жизни и самоидентичности персонажей в романе «Трансатлантика» Колума Маккенна	34
Abdurashidova K.A.	Сравнительный анализ научных концепций, относящихся к изучению народных легенд	39
Niyazova M.Kh., Kushaeva F.A.	Perspectives of the characters on education and social issues in the novel "Great expectations" by Charles Dickens	47
Tojimatov R.G'.	Muhammad Yusuf she'rlarida "muhabbat lingvokonsepti	53
Murodov Sh.D.	Maqol va hikmatlar hamda matallarni o'zbekchada tarjima qilish muammolari	58
Jumayev R.N.	"Hayrat ul-abror"da adab talqini	62
Hazratkuliyon D.F.	Continuation of literary traditions in modern tajik poetry (inspiration and imitation of Mawlana Jalaluddin 's poetry)	67
FALSAFA VA HUQUQ, SIYOSATSHUNOSLIK *** PHILOSOPHY, LAW AND POLITICAL SCIENCES *** ФИЛОСОФИЯ, ПРАВО И ПОЛИТОЛОГИЯ		
Фазылова А.А.	Защита культурных ценностей во время вооруженных конфликтов	77
Rajabov A.Sh.	Mirbobo Naqshbandiyning "Mir'otus solikiyn" asari va uning irfoniy-falsafiy mohiyati	82
Saydullayev U.U.	Ijtimoiy ongda milliy va umuminsoniy qadriyatlarining o'rni va roli	86
Sadibaqosev H.Sh.	Xitoyning janubiy-sharqiy osiyo mintaqasidagi manfaatlari	91
Нурмуродов Д.	Халқаро муносабатлар ва янги жаҳон тартиботи; эволюцияси ва амалиёти	98
Соипов Б.И.	Марказий Осиёда диний бағрикенглик масалалари	103
TARIX *** HISTORY *** ИСТОРИЯ		
Akramov D.F.	Sovet boshqaruvi davrida o'qituvchi kadrlar tayyorlashdagi muammolar	108
Ashirov V.I.	Sanoat shaharlari aholisining sog'liqni saqlash va salomatligidagi muammolar	113

Murodov H.S.	Viza – turizm siyosati uchun keng qulaylik omili	119
Sultonov E.M.	Bronza va ilk temir davri chorvachilik xo'jaligi xususida	123
To'rayev A.I.	Buxoro vohasi aholisining dehqonchilik an'analari va ular bilan bog'liq marosimlar	127
Xo'jaxonov I.M.	Turkiston jadidlarining milliy adabiy til haqidagi qarashlari	132
Yarkulov A.A.	Tuproqqal'a arxeologiya yodgorligini konservatsiyalsh va muzeylashtirish loyihasini ishlab chiqilishi xususida	137
Зарипов С.Дж.	Трудовые ресурсы Узбекистана 1970 и 1980 – е годы XX века	141
Yuldosheva B.M., Tog'ayeva M.S.	O'zbekistonda bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayoni: tabiiy resurslar va ekologik muvozanatga islohotlarning ta'siri	145
Шодиева Ш.С.	XIX asrning 30-40 yillarida Buxoro – Angliya munosabatlariga doir ayrim mulohazalar	152
Murodova D.Sh.	Arxiv manbalarida Buxoro davlat universiteti tarixining yoritilishi	157
Tўраева Г.Б.	О.А.Сухареванинг Бухоро мавзусидаги илмий монографиялари таҳлили	163
Saparbayeva E.D.	XIX asr oxiri va XX asrning birinchi choragida quyi va o'rta zarafshon vohasi aholisining etnik tarkibi tarixi	169
Yo'ldoshev A.B., Jumayeva N.O.	AQSHga o'zbeklar tarqalishi tarixi va mehnat migrantlarining hayoti (XX asr boshlaridan XXI asrning birinchi choragigacha)	175
Ahmadova Z.Sh.	Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi va uning ijtimoiy soha rivojiga ta'siri	183
PEDAGOGIKA *** PEDAGOGY *** ПЕДАГОГИКА		
Aliqulov Sh.F.	Oliy ta'lim muassasalarida multimedia texnologiyalarini o'qitishning nazariy asoslari	187
Musirmonov Sh.U.	Turizm asoslari fanini o'qitishda innovatsion pedagogik yondashuvlar	191
Aliqulov Sh.F.	Multimedia texnologiyalari orqali kasbiy kommunikativ kompetentligini baholash	195
XOTIRA		
Hayitov Sh.A.	Insoniylik va olimlik maktabining ibratli timsoli: abadiyatga daxldor inson	199

O‘ZBEKISTONDA BOZOR IQTISODIYOTIGA O‘TISH JARAYONI: TABIIY RESURLAR VA EKOLOGIK MUVOZANATGA ISLOHOTLARNING TA‘SIRI

Yuldosheva Bibirajab Mirjonovna,
Buxoro davlat universiteti dotsenti, t.f.f.d (PhD),
Tog‘ayeva Maftuna Sulton qizi,
Buxoro davlat universiteti magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekistonning mustaqillikka erishganidan keyin bozor iqtisodiyotiga o‘tish davridagi iqtisodiy islohotlar va ularning tabiiy resurslar hamda ekologik muhitga ko‘rsatgan ta‘siri tahlil qilingan. Bozor iqtisodiyoti mexanizmlarini joriy etish iqtisodiy o‘sishga turtki berib, xususiy sektor rivojlanishi va yangi investitsiyalar jalb qilinishiga imkon yaratdi. Shu bilan birga, bu jarayon tabiiy resurslar, ayniqsa suv va tuproqdan haddan tashqari ko‘p foydalanishga olib kelib, atrof-muhitga salbiy ta‘sir ko‘rsatdi. Mazkur tadqiqotda o‘tish davrida O‘zbekistonda amalga oshirilgan islohotlarning ekologik oqibatlari, resurslardan foydalanish samaradorligi va barqaror rivojlanishni ta‘minlashda e‘tiborga olish lozim bo‘lgan ekologik xavfsizlik masalalari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston, bozor iqtisodiyoti, iqtisodiy islohotlar, tabiiy resurslar, ekologik xavfsizlik, barqaror rivojlanish, suv resurslari, tuproq resurslari, xususiy sektor.

ПРОЦЕСС ПЕРЕХОДА К РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКЕ В УЗБЕКИСТАНЕ: ВЛИЯНИЕ РЕФОРМ НА ПРИРОДНЫЕ РЕСУРСЫ И ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ БАЛАНС

Аннотация. В данной статье анализируются экономические реформы в Узбекистане в период перехода к рыночной экономике после обретения независимости и их влияние на природные ресурсы и экологическую среду. Внедрение рыночных механизмов стимулировало экономический рост, развитие частного сектора и привлечение новых инвестиций. Вместе с тем, этот процесс привел к чрезмерному использованию природных ресурсов, особенно воды и почвы, что оказало негативное влияние на окружающую среду. В исследовании рассматриваются экологические последствия реформ переходного периода в Узбекистане, эффективность использования ресурсов, а также вопросы экологической безопасности, которые необходимо учитывать для обеспечения устойчивого развития.

Ключевые слова: Узбекистан, рыночная экономика, экономические реформы, природные ресурсы, экологическая безопасность, устойчивое развитие, водные ресурсы, почвенные ресурсы, частный сектор.

THE PROCESS OF TRANSITION TO A MARKET ECONOMY IN UZBEKISTAN: THE EFFECT OF REFORMS ON NATURAL RESOURCES AND THE ECOLOGICAL BALANCE

Annotation. This article examines the economic reforms undertaken during Uzbekistan's transition to a market economy and their impact on natural resources and the ecological environment. The introduction of market mechanisms fostered economic growth, encouraged private sector development, and attracted new investments. However, this transition also led to increased utilization of natural resources, particularly water and soil, resulting in significant environmental challenges. This study addresses the ecological consequences of Uzbekistan's transitional reforms, focusing on resource efficiency and the environmental security issues that need to be prioritized to ensure sustainable development.

Keywords: Uzbekistan, market economy, economic reforms, natural resources, environmental security, sustainable development, water resources, soil resources, private sector.

Kirish. O‘zbekistonning mustaqillikka erishishi bilan jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy tuzilmasida muhim o‘zgarishlar yuz berdi. Bozor iqtisodiyotiga o‘tish jarayoni mamlakat iqtisodiyoti va ijtimoiy hayotining deyarli barcha jabhalariga sezilarli ta‘sir ko‘rsatdi. Ushbu o‘tish jarayoni bir tomondan iqtisodiy rivojlanish va yangi ish o‘rinlari yaratish uchun keng imkoniyatlar ochgan bo‘lsa, boshqa tomondan, tabiatga zarar yetkazish ehtimolini ham oshirdi. Mamlakatning tabiat resurslaridan foydalanish uslubi va ekologik siyosati ayniqsa shu davrda yangi shakllanayotgan iqtisodiy qoidalar bilan uyg‘unlashgan holda rivojlanmoqda.

Bozor iqtisodiyotiga o'tish davridagi islohotlar mamlakatning tabiiy resurslardan foydalanish siyosatini tubdan o'zgartirib, ulardan samarali foydalanish va ekologik xavfsizlik masalalarini dolzarb qilib qo'ydi. Bunday o'zgarishlar natijasida yer, suv, havo kabi tabiiy resurslardan foydalanish masalalari davlat siyosatining markaziy o'rinlaridan biriga aylana boshladi. Ayniqsa, yillar davomida davom etgan noto'g'ri yer va suv resurslarini boshqarish, ekologik inqirozlarga sabab bo'lgan chora-tadbirlarning qayta ko'rib chiqilishini talab qildi.

Mazkur maqola O'zbekistonda bozor iqtisodiyotiga o'tish davridagi islohotlar va ularning tabiiy resurslar hamda ekologik muhitga ta'sirini o'rganadi. Ushbu jarayonda iqtisodiy o'sish va tabiatni muhofaza qilish o'rtasidagi nozik muvozanat qanday ta'minlangani, shuningdek, atrof-muhitni saqlash yo'lida qabul qilingan huquqiy va iqtisodiy chora-tadbirlar tahlil qilinadi. Shu bilan birga, o'tish davridagi ekologik xavfsizlik masalalari va ularning ijtimoiy-iqtisodiy natijalari ham ko'rib chiqiladi.

Mazkur tahlillar orqali O'zbekistonning mustaqillik yillaridagi ekologik muhit va tabiiy resurslar siyosatidagi o'zgarishlarni aniqlash, ularning milliy iqtisodiyotga va atrof-muhitga ta'sirini baholash maqsad qilingan.

Adabiyotlar tahlili va metodlar. Bozor iqtisodiyotiga o'tish davridagi iqtisodiy islohotlar va ularning ekologik muhitga ta'siri bo'yicha O'zbekiston va xalqaro miqyosda ko'plab tadqiqotlar amalga oshirilgan. Dastlab, bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayonidagi ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar umumiy iqtisodiy rivojlanish, xususan, tabiiy resurslardan foydalanish masalalariga qanday ta'sir etgani ko'plab mualliflar tomonidan keng yoritilgan. Mamlakatning bozor iqtisodiyotiga o'tish davridagi qiyinchiliklari va imkoniyatlari haqida F. Fukuyama, J. Kornay, va S. Fischer kabi mualliflar o'z asarlarida batafsil to'xtalgan. Ularning ishlari bozor iqtisodiyoti va davlat iqtisodiy boshqaruvi masalalarini nazariy jihatdan tahlil qilib, ekologik muammolarga e'tibor qaratgan.

O'zbekistonlik iqtisodchi va tarixchilar, jumladan, X. Karimov, O. Abdullayev va A. Shodiyevlar mamlakatda iqtisodiy islohotlar davrida tabiiy resurslardan foydalanish va ekologik muhit masalalarini yoritib, ekologik xavfsizlikka yetarlicha e'tibor qaratilmaganligini qayd etishgan. Shuningdek, O'zbekistonning ekologik siyosatini o'rganishda xalqaro ekologik tashkilotlarning hisobotlari va BMT, Jahon banki kabi muassasalarning tadqiqotlari ham muhim ahamiyatga ega. Ushbu tashkilotlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar O'zbekistonning ekologik holatini xalqaro miqyosda baholab, islohotlar jarayonida tabiiy resurslardan foydalanishning atrof-muhitga ta'sirini tahlil qilishga yordam beradi.

Mazkur tadqiqotda bozor iqtisodiyotiga o'tish davridagi islohotlarning tabiiy resurslar va ekologik muhitga ta'sirini aniqlash uchun tarixiy va iqtisodiy tahlil metodlaridan foydalanildi. Ma'lumotlarni to'plash jarayonida tahlilning tarixiy, iqtisodiy hamda hujjatlar tahlili kabi uslublaridan foydalanildi.

Muhokama va natijalar. Sovet Ittifoqi parchalanganidan so'ng Markaziy Osiyo davlatlarining aksariyati chuqur iqtisodiy tanazzulga yuz tutdi. O'zbekiston ham mustaqillikka erishgach, yangi iqtisodiy sharoitga moslashish jarayonida jiddiy qiyinchiliklarga duch keldi: yalpi ichki mahsulot (YaIM) hajmi keskin pasayib ketdi, inflyatsiya darajasi yuqori bo'ldi, xalqaro savdo aloqalari izdan chiqdi va aholining ijtimoiy himoyasizligi kuchaydi. Sovet iqtisodiyotidan meros qolgan murakkab va markazlashgan tizim yangi sharoitlarga mos kelmasdi, shuning uchun davlat iqtisodiyotni bozor munosabatlariga o'tkazish va milliy iqtisodiy modelni shakllantirish, hamda iqtisodiy qiyinchiliklarni bartaraf etish maqsadida keng qamrovli islohotlarni amalga oshirishga kirishdi.

1991-2000 yillar O'zbekiston tarixida o'tish davri, ya'ni iqtisodiy va siyosiy islohotlar orqali milliy davlatchilikning asoslarini shakllantirish bosqichi bo'lib, bu davrda ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiyotiga asoslangan demokratik davlat va fuqarolik jamiyatini qurish bosh maqsadga aylandi. Bu davr islohotlarining muhim strategik yo'nalishlari iqtisodiy mustaqillikni ta'minlash, xalqaro savdo aloqalarini tiklash va mahalliy ishlab chiqarish quvvatlarini rivojlantirishga qaratilgan edi. Ushbu islohotlardan maqsad davlat markazlashgan iqtisodiyotini bozor munosabatlariga moslashtirish, milliy iqtisodiyotning o'ziga xos modelini yaratish va mustaqil iqtisodiy siyosat olib borish orqali barqaror rivojlanishga erishish edi.

O'tish davri islohotlari bir nechta asosiy strategik yo'nalishlarni o'z ichiga olgan:

1. Sanoat va qishloq xo'jaligini isloh qilish – Bozor iqtisodiyoti mexanizmlarini sanoat va qishloq xo'jaligi sohalariga olib kirish orqali milliy iqtisodiy mustaqillikka erishish birlamchi vazifa bo'ldi. Sovet davrida qishloq xo'jaligi faqat xomashyo yetkazib berishga yo'naltirilgan bo'lsa, islohotlar jarayonida yuqori qo'shimcha qiymatli ishlab chiqarishni rivojlantirish maqsad qilingan edi. Sanoatning modernizatsiyasi va qishloq xo'jaligida diversifikatsiyaga erishish orqali ichki talabni qondirish va eksport salohiyatini oshirishga erishish ko'zlangan.

2. Xususiy sektorni rivojlantirish – Sovet davridan qolgan davlat monopoliyalarini qisqartirish va xususiy sektorni rivojlantirish bozor iqtisodiyotining samaradorligini oshirish uchun muhim qadamlardan biri

edi. O'zbekistonning iqtisodiy islohotlarida kichik biznes va tadbirkorlikka keng imkoniyatlar yaratish orqali iqtisodiy o'sishning ichki drayverlarini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etdi. Ushbu maqsadga erishish uchun davlat tomonidan turli imtiyozlar va soliq yengilliklari berilib, xususiyl sektorning rivojlanishi rag'batlantirildi.

3. Tashqi savdoni liberallashtirish va investitsiyalarni jalb qilish – Mustaqillikning dastlabki yillarida eksport va import faoliyatini tartibga solish va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish iqtisodiy o'sishning asosiy omillaridan biri sifatida belgilandi. Xorijiy investitsiyalarni jalb qilish orqali yangi texnologiyalar va zamonaviy boshqaruv usullarini o'zlashtirish, shuningdek, sanoat va xizmat ko'rsatish sohalarida raqobatbardosh korxonalarni rivojlantirish imkoniyati paydo bo'ldi. Shu bilan birga, tashqi savdo siyosati O'zbekistonning xalqaro iqtisodiy hamjamiyatga integratsiyalashuvini jadallashtirishga qaratilgan edi.

4. Tabiiy resurslardan samarali foydalanish – O'zbekistonda mavjud tabiiy resurslar, xususan, gaz, paxta, oltin va boshqa foydali qazilmalardan oqilona foydalanish orqali iqtisodiy o'sishni jadallashtirishga katta e'tibor berildi. Islohotlar natijasida energiya resurslari va qishloq xo'jalik mahsulotlari eksportining ahamiyati ortdi. Biroq, tabiiy resurslarni iqtisodiy taraqqiyotga yo'naltirish jarayonida ekologik xavfsizlik masalalari ham dolzarb bo'lib qoldi. Shu sababli davlat resurslardan foydalanishning barqarorligini ta'minlash uchun atrof-muhitni muhofaza qilishga oid bir qator chora-tadbirlarni ishlab chiqdi.

Mustaqillikning dastlabki yillarida davlat oldidagi asosiy vazifalardan biri iqtisodiy mustaqillikka erishish edi. Sovet Ittifoqi davrida mamlakat iqtisodiyoti qattiq rejalashtirilgan bo'lib, ishlab chiqarishning asosiy yo'nalishlari markaz tomonidan belgilanardi. Bu jarayonda O'zbekiston paxta ishlab chiqarishga ixtisoslashgan va shunga muvofiq rivojlangan edi, ya'ni iqtisodiyot asosan qishloq xo'jaligi mahsulotlari eksportiga tayanardi. Bu holat iqtisodiy diversifikatsiyaga to'sqinlik qilib, mamlakatning sanoat, texnologik taraqqiyot va eksport salohiyatini cheklab qo'ygan. Shu sababli yangi mustaqil davlat iqtisodiy mustaqillikka erishish, iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish uchun bozor iqtisodiyoti mexanizmlarini joriy etish, sanoat va qishloq xo'jaligini modernizatsiya qilish yo'lini tanladi.

1990-yillarning boshida O'zbekistonda sanoat va qishloq xo'jaligini isloh qilishning asosiy maqsadi iqtisodiyotni markazlashgan boshqaruvdan bozor iqtisodiyotiga o'tkazish va ichki ishlab chiqarish imkoniyatlarini kengaytirish edi. Bu jarayonda xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, xalqaro bozorga chiqish, milliy iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va aholi uchun yangi ish o'rinlari yaratishga alohida e'tibor berildi. Shuningdek, davlat tomonidan iqtisodiy islohotlar orqali aholining turmush darajasini oshirish va iqtisodiy mustaqillikni ta'minlash maqsad qilingan.

Mamlakat sanoati Sovet davrida asosan qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlashga ixtisoslashgan edi. Mustaqillik yillarida esa boshqa strategik muhim tarmoqlarni rivojlantirishga e'tibor qaratildi. Bu maqsadda davlatning energetika sektorida yetakchi yirik korporatsiyalari – "O'zbekneftgaz" va "O'zbekenergo" tashkil etildi. Ushbu korporatsiyalar neft, gaz va elektr energiyasi ishlab chiqarishni ko'paytirish, shuningdek, energetika mustaqilligini ta'minlash uchun mas'ul bo'lib, milliy iqtisodiyotda katta rol o'ynadi. Xususan, tabiiy gaz ishlab chiqarish hajmini oshirish orqali davlat energetik ehtiyojlarni qondirish bilan birga eksport salohiyatini kuchaytirishga erishdi.

Energetika mustaqilligi O'zbekistonning strategik yo'nalishlaridan biri bo'lib, tabiiy gaz, neft va elektr energiyasini ishlab chiqarish imkoniyatlarini kengaytirishga alohida ahamiyat qaratildi. 1990-yillarda gaz qazib olish hajmini oshirish va uni eksport qilish mamlakat iqtisodiyotini qo'llab-quvvatlovchi asosiy resurslardan biriga aylandi. Neft va gaz sanoatini rivojlantirish bo'yicha keng ko'lamlı davlat dasturlari amalga oshirildi, natijada ichki ehtiyojlar qondirilib, ortiqcha energiya mahsulotlari eksportga chiqarildi. Bu jarayon nafaqat mamlakat ichki iqtisodiyotining mustahkamlanishiga, balki qo'shni davlatlar bilan hamkorlik aloqalarining kuchayishiga yordam berdi.

O'tish davrida iqtisodiyotni isloh qilish doirasida xomashyo eksportiga qaramlikni kamaytirish va tayyor mahsulot ishlab chiqarish hajmini oshirishga qaratilgan islohotlar amalga oshirildi. Xususan, qishloq xo'jaligida paxta tolasi eksportidan voz kechish va to'qimachilik sanoatini rivojlantirishga e'tibor qaratildi. Shu maqsadda to'qimachilik klasterlari tashkil etilib, xomashyo eksportidan tayyor mahsulot eksportiga o'tishga kirishildi. Bu islohotlar qishloq xo'jaligida yuqori qo'shimcha qiymat yaratishga yordam berdi.

Qishloq xo'jaligida paxta va g'alla yetishtirishdan tashqari boshqa turdagi qishloq xo'jalik mahsulotlarini yetishtirish imkoniyatlarini rivojlantirishga e'tibor qaratildi. Bu jarayon davomida ekin maydonlarining sho'rlanishi va eroziyasi bilan kurashish, sug'orish tizimlarini modernizatsiya qilish, hosildorlikni oshirish uchun yangi texnologiyalarni kiritish masalalariga katta e'tibor qaratildi. Natijada, g'alla yetishtirish hajmi oshib, mamlakat oziq-ovqat mustaqilligiga erishishga muvaffaq bo'ldi.

Bozor munosabatlariga o'tish yo'lida paxtani xomashyo sifatida sotishdan bosqichma-bosqich voz kechildi. Bu esa to'qimachilik sanoatining rivojlanishi uchun yangi imkoniyatlar yaratdi. 1990-yillarning

oxiriga kelib, xomashyo eksportidan tayyor mahsulot eksportiga o'tish jarayoni davlat tomonidan faol qo'llab-quvvatlanib, turli yo'nalishlarda qayta ishlash sanoatining rivojlanishiga keng imkoniyatlar yaratildi. Mahalliy korxonalarga soliq imtiyozlari berildi, buning natijasida oziq-ovqat, kimyo va to'qimachilik sanoatida faoliyat yurituvchi korxonalar soni oshdi.

Bu davrda mamlakat iqtisodiyotiga xorijiy investitsiyalar kirib kela boshladi, bu esa sanoatning yangi yo'nalishlarini rivojlantirishda muhim omil bo'ldi. Misol uchun, Janubiy Koreyaning "Daewoo" kompaniyasi bilan hamkorlikda UzDaewoo qo'shma korxonasi tashkil qilindi va 1996-yilda Andijonda UzDaewoo avtomobil zavodi ishga tushirildi. Bu zavodning ochilishi texnologik yangiliklarni mamlakatga olib kirish va mahalliy sanoatni rivojlantirishda muhim bosqich bo'ldi. 1996-yilda mamlakatda ishlab chiqarilgan yengil avtomobillar soni 30 ming donadan oshdi, bu esa O'zbekistonning avtomobil sanoatidagi mustaqillik sari dadil qadamlar tashlaganini ko'rsatdi [6].

To'qimachilik sanoati ham sezilarli rivojlanishni boshladi. Masalan, 2000-yilga kelib, paxta tolasi eksportining 25 foizi tayyor mahsulot shaklida qayta ishlanib, to'qimachilik mahsulotlari eksportga chiqarildi. Bu O'zbekistonning ichki va tashqi bozorlar bilan raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qildi. Shu davrda to'qimachilik sanoatida ish bilan band aholining soni 20 foizga oshdi va yangi ish o'rinlari yaratildi [2]. 1990-yillar oxirida qishloq xo'jaligi eksporti umumiy eksport hajmining 60 foizidan oshiq qismini tashkil etgan bo'lsa, sanoat va to'qimachilik mahsulotlarining eksporti ulushi bosqichma-bosqich ortib bordi.

Davlat tomonidan sanoatda texnologik yangilanishlar va modernizatsiya ishlari ham keng ko'lamda amalga oshirildi. Bu, o'z navbatida, sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmining ortishiga va ichki bozorni o'z mahsulotlari bilan to'ldirish imkoniyatiga ega bo'lishiga olib keldi. 1995-yildan 2000-yilgacha O'zbekiston sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi yillik o'rtacha 6% o'sishga erishdi [5], bu esa iqtisodiy mustaqillik sari erishilgan muhim yutuq bo'ldi.

O'zbekistonda sanoatning bunday rivojlanishi shahar va qishloq joylarida yangi ish o'rinlari yaratishga imkon berdi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 1991-yildan 2000-yilgacha sanoat va xizmat ko'rsatish sohasida 500 mingdan ortiq yangi ish o'ri yaratildi, bu esa aholi daromadlarining oshishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Natijada, mamlakat YaIM hajmi yillik o'rtacha 4-5 foizga o'sib bordi va O'zbekiston iqtisodiyotining tashqi ta'sirlarga qaramligini kamaytirishga yordam berdi.

Qishloq xo'jaligi sohasida asosiy o'zgarishlar kolxoz va sovxoz tizimini bekor qilish hamda fermer xo'jaliklarini rivojlantirish orqali amalga oshirildi. Bu sohada islohotlar asosan qishloq xo'jaligida xususiy mulkchilikni shakllantirish, hosildorlikni oshirish va bozor mexanizmlarini joriy etishga qaratildi.

1992-yildan boshlab qishloq xo'jaligi yerlarini (kolxoz va sovxoz) bo'lib berish va ularni fermer xo'jaliklariga aylantirish islohoti amalga oshirildi. Bu paxta va g'alla monopoliya siyosatidan qisman voz kechish, paxta maydonlari uchun ajratilgan yer maydonlarini bir qismoini sabzavot, meva va texnik ekinlar yetishtirishga uchun ajratib berish bilan parallel olib borildi. Sug'orish inshootlari va tizimini yaxshilash maqsadida Amudaryo va Zarafshon daryolaridan foydalanishning yangi irrigatsiya loyihalari ishlab chiqildi. Qishloq xo'jaligi texnikalari modernizatsiya qilindi va qishloq xo'jaligiga xizmat ko'rsatuvchi davlat korxonalari tashkil etildi.

Qishloq xo'jaligini diversifikatsiya qilish islohoti paxta yetishtirishdan boshqa yo'nalishlarni rivojlantirish imkonini berdi. Yangi turdagi qishloq xo'jalik mahsulotlarini yetishtirish orqali oziq-ovqat xavfsizligi mustahkamlandi va qishloq xo'jaligi sektorida yangi ish o'rinlari yaratildi.

Amalga oshirilgan qishloq xo'jaligi o'zgarishlari natijasida 1999-yilga kelib, ko'plab kolxoz va sovxozlarning o'rnini fermer xo'jaliklari egalladi. G'alla va boshqa oziq-ovqat ekinlari yetishtirish hajmi ortib, mamlakatda g'alla mustaqilligiga erishildi. 1998-yilda g'alla ishlab chiqarish hajmi 5 million tonnadan oshdi, bu esa mamlakatning o'z ehtiyojlarini to'liq qondirish imkonini berdi [1]. Ushbu islohotlar orqali davlat ichki bozorni oziq-ovqat bilan ta'minlash imkoniyatiga ega bo'ldi va importga bo'lgan qaramlik kamaytirildi. 1998-yilda g'alla ishlab chiqarish hajmi 5 million tonnadan oshdi, bu esa mamlakatning o'z ehtiyojlarini to'liq qondirish imkonini berdi.

Sohalardagi islohotlar iqtisodiy jihatdan katta ahamiyatga ega bo'ldi. Ularning dastlabki natijasi 1996-yilda ilk bor yalpi ichki mahsulot (YaIM) hajmining o'sishiga erishilganida ko'rindi. 1997-yilda YaIM 2,6% ga o'sdi va bu trend keyingi yillarda ham davom etdi [2]. Bu aholining real daromadlarini oshirish va narxlarini barqarorlashtirishda muhim omil bo'ldi. 2000-yilga kelib O'zbekiston iqtisodiyoti 1991-yil ko'rsatkichlarini tiklab, YaIMning o'sishi 4,3%ni tashkil etdi. Shu bilan birga, hamon eksport hajmining 60% qismi paxta, neft va gaz kabi tabiiy resurslarga bog'liq edi [3]. Ushbu davrda amalga oshirilgan iqtisodiy islohotlar qisqa muddatda iqtisodiy barqarorlikka erishishga xizmat qilgan bo'lsa-da, ularning tabiiy resurslar va ekologik muhitga salbiy ta'siri ham sezildi.

1991-2000 yillarda bozor iqtisodiyoti mexanizmlarini joriy etish orqali iqtisodiyotni liberallashtirishga qaratilgan chora-tadbirlardan biri narxlarni davlat tomonidan boshqarishdan voz kechilishi bo'ldi. Ko'plab tovarlar va xizmatlar uchun bozor narxlarini shakllantirishga ruxsat berildi.

Bundan tashqari, valyuta tizimini erkinlashtirish siyosati yuritilib, 1994-yilda so'm joriy etilib, uni mustahkamlash orqali davlat ichki savdoni va eksport-importni tartibga solishga erishdi. Shuningdek, bank tizimi ham modernizatsiya qilindi, xususiy banklar paydo bo'ldi. Avvaldan mavjud davlat banklarining qayta tashkil etilishi orqali kreditlash mexanizmlari rivojlantirildi. Natijada, 1996-yildan 2000-yilgacha inflyatsiya darajasi pasaydi, 1996-yilda inflyatsiya darajasi 57% dan 2000-yilda 20% ga pasaydi [4].

Xorijiy investitsiyalarni jalb qilishga qaratilgan siyosat ham muhim natijalar berdi. Ayniqsa, Janubiy Koreya, Germaniya, va Rossiya bilan iqtisodiy aloqalar rivojlanib, texnologik transferlar amalga oshirildi. 2000-yilga kelib O'zbekistonda xorijiy sarmoya asosida faoliyat yuritayotgan qo'shma korxonalar soni 800 dan oshdi [5]. Xorijiy investitsiyalar va xalqaro savdo munosabatlari iqtisodiy rivojlanish uchun yangi imkoniyatlarni yaratdi va texnologik yangiliklarni mamlakatga olib kirdi.

O'tish davrida O'zbekistonda amalga oshirilgan iqtisodiy islohotlar ko'plab sohalarda salmoqli natijalarga olib keldi. Bozor iqtisodiyoti mexanizmlarining joriy etilishi sanoat va qishloq xo'jaligini diversifikatsiya qilishga xizmat qildi. Biroq, bu davr iqtisodiy tajribalar va o'zgarishlarga boy bo'lgan murakkab jarayon sifatida ham tavsiflanadi. Ushbu islohotlar avvalo qishloq xo'jaligi, energetika, sanoat kabi sohalarda kuchli o'zgarishlarga sabab bo'lishi bilan bir qatorda tabiiy resurslardan foydalanish va atrof-muhit holatiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi.

O'zbekiston qishloq xo'jaligida amalga oshirilgan islohotlarning suv va tuproq resurslariga ta'siri chuqur va ko'p qirralidir. Mamlakatda paxta va g'alla yetishtirish ustuvor yo'nalishlar sifatida belgilangan bo'lib, bu ekinlar suvga juda katta ehtiyojga ega. Shu sababli, suv resurslaridan haddan tashqari foydalanish, tuproq unumdorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi bilan birga, suv tanqisligini ham keltirib chiqardi.

O'zbekistonda qishloq xo'jaligi mahsulotlari, ayniqsa, paxta va g'alla yetishtirish uchun katta miqdorda suv sarf qilindi. Orol dengizi havzasidagi Amudaryo va Sirdaryo daryolaridan olingan suv qishloq xo'jaligi sug'orish tizimida intensiv ishlatildi. Suv resurslarining bunday keng miqyosda ishlatilishi, ayniqsa, Orol dengizi inqirozining chuqurlashishiga olib keldi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 1990-yillarda Amudaryo va Sirdaryodan yillik suv olish hajmi 58-60 kub kilometr ga yetgan bo'lib, bu mintaqaning ekologik balansiga jiddiy ta'sir ko'rsatgan.

Sug'orish tizimlarining eski va samarasiz bo'lishi ham suv resurslarini isrof qilinishiga sabab bo'ldi. Suv yo'qotishlarining katta qismi eskirgan sug'orish kanallari orqali bug'lanish va tuproqqa singib ketishi oqibatida yuzaga keldi. Masalan, ba'zi hisob-kitoblarga ko'ra, an'anaviy ochiq kanallar orqali sug'orish natijasida har yili suvning 40-50 foizi yo'qotilgan. Bu esa mamlakatda suv tanqisligi muammosini yanada chuqurlashtirib, mavjud suv resurslarining barqaror boshqarilishini ta'minlashni qiyinlashtirdi.

O'zbekistonda paxta va g'alla kabi suv talab qiluvchi ekinlarni yetishtirish tuproqning sho'rlanishi va eroziyasiga sabab bo'ldi. Sug'orish tizimida ortiqcha suvning ishlatilishi natijasida tuproqning sho'rlanishi kuchayib bordi. Buning oqibatida sug'oriladigan yerlarning yarmidan ko'prog'i sho'rlanish darajasi yuqori bo'lgan hududlar sifatida qayd etildi. Tuproq sho'rlanishining oshishi esa hosildorlikning pasayishiga va qishloq xo'jaligi unumdorligining kamayishiga olib keldi.

Bundan tashqari, paxta yetishtirishning yillik qishloq xo'jalik yerlari unumdorligiga ta'siri katta bo'ldi. Paxta ekinlari doimiy ravishda bir xil yerlarga ekilishi natijasida tuproq resurslarining degradatsiyasi kuchaydi. Paxtadan keyingi yillarda hosildorlikni tiklash uchun ko'plab agrotexnik chora-tadbirlar talab qilinadi, biroq bu chora-tadbirlar o'z vaqtida ko'rilmaganda tuproq sifatining pasayishi kuzatiladi. Natijada, ba'zi hududlarda yer unumdorligini tiklash uchun katta mablag' va kuch talab qilindi.

Qishloq xo'jaligida amalga oshirilgan islohotlar suv va tuproq resurslaridan samarali foydalanishni ta'minlash uchun ayrim ijobiy o'zgarishlarga ham olib keldi. 1990-yillardan keyin yerlarni ijaraga berish va fermer xo'jaliklarini rivojlantirish natijasida qishloq xo'jaligida raqobat muhitining shakllanishi, bu borada suv va tuproq resurslariga bo'lgan e'tiborni oshirishga yordam berdi. 2000-yillarda tuproq va suvdan oqilona foydalanish maqsadida bir qator chora-tadbirlar qabul qilindi. Bunga zamonaviy sug'orish texnologiyalarini joriy etish, jumladan, tomchilatib sug'orish va yerlarni sho'rlanishdan himoya qilish uchun drenaj tizimlarini rivojlantirish kiradi. Bu chora-tadbirlar yerlarning hosildorligini oshirish va suvdan foydalanishni optimallashtirishga yordam berdi.

O'tish davrida sanoatni rivojlantirishga qaratilgan keng qamrovli islohotlar amalga oshirildi. Biroq sanoat tarmoqlarining o'sishi bilan ekologik muammolar, xususan, suv va tuproq resurslariga salbiy ta'sir kuchaygan. Energetika, neft-gaz va kimyo sanoatining o'sishi suv va tuproq resurslarining ifloslanishiga olib keldi. Bu jarayon, ayniqsa, 1990-yillarning oxirida va 2000-yillarning boshida sezilarli darajada kuchaydi.

O'zbekistonning sanoatida, ayniqsa, neft-gaz va kimyo sanoati sohalarida o'sish kuzatildi. Bu tarmoqlar keng miqyosda suv resurslaridan foydalanishni talab qilardi. Masalan, 2000-yilga kelib sanoat maqsadlarida suvdan foydalanish hajmining 65 foizini neft-gaz va energetika sanoati hissasiga to'g'ri kelardi. Bu ko'rsatkich 1991-yildagi 30 foizga nisbatan ikki barobardan ko'proq oshgan edi [5]. Bunday ko'rsatkichlarning ortishi, asosan, Buxoro va Qashqadaryo viloyatlaridagi yirik neft va gaz qazib olish korxonalarida kuzatildi.

Sanoatning ushbu o'sishi natijasida suv resurslari bo'yniga kuchli bosim tushiridi. Suvni sovutish, tozalash va texnologik jarayonlarda foydalanish natijasida chiqindi suvlar ko'paydi va ular yetarlicha tozalanmasdan daryolarga oqizildi. Masalan, Amudaryo va Sirdaryo daryolariga tushayotgan chiqindi suvlar 1995-yildan 2005-yilgacha yillik 12 foizga oshgan, bu esa daryolardagi suv sifati pasayishiga olib kelgan.

2000-yilgi davlat statistika ma'lumotlariga ko'ra, sanoat korxonalarining suvga bo'lgan umumiy talabi yiliga 6 milliard kub metrni tashkil etgan. Biroq, eskirgan suvni boshqarish tizimlari sababli ushbu suvning 40 foizigacha qismi bug'lanish va tuproqqa singib ketish yo'li bilan isrof qilingan [5]. Bu resurslarning samaradorligini pasaytirgan va suv taqchilligini kuchaytirgan.

Sanoatda ishlatiladigan kimyoviy moddalar, xususan, neft-gaz sanoati faoliyati natijasida hosil bo'ladigan chiqindilar, tuproq resurslariga jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatdi. 1997-yilda mamlakatda neft qazib olish hajmi 7,8 million tonnaga yetgan bo'lsa, bu ko'rsatkich 2005-yilda 8,4 million tonnaga oshdi. Bu jarayon neft va gaz qazib olish joylarida tuproqning ifloslanishiga sabab bo'ldi. Tuproqdagi og'ir metallar, masalan, qo'rg'oshin, simob va kadmий miqdori o'rtacha 2-3 marta ortib, qishloq xo'jaligi yerlarining hosildorligiga salbiy ta'sir ko'rsatgan.

2000-yillar boshida kimyo sanoatida faoliyat yurituvchi korxonalarning chiqindi moddalarini boshqarish tizimi yetarlicha rivojlanmagan edi. Bu, o'z navbatida, tuproq qatlamlarining og'ir metallar bilan ifloslanishini kuchaytirgan. 2003-yilda qishloq xo'jalik yerlarining 15 foizi ifloslanishga duch kelgan bo'lib, bu esa ekinlarning hosildorligini pasaytirgan. Masalan, Toshkent viloyatining kimyo zavodlari joylashgan hududlarida tuproqning kimyoviy tarkibi o'zgarib, o'rtacha hosildorlik 10-15 foizga kamaygan.

2001-yilda O'zbekiston hukumati chiqindi boshqaruvini yaxshilashga qaratilgan qarorlar qabul qilindi. Bu qarorlar sanoat chiqindilarini boshqarish va ekologik xavfsizlikni ta'minlashga yo'naltirildi. Shundan so'ng, 2005-yilda ayrim korxonalarda chiqindi suvlarni qayta ishlash va tozalash tizimlari joriy qilindi. Masalan, "O'zbekneftgaz" kompaniyasi suvdan qayta foydalanish uchun aylanma tizimlar o'rnatishni boshladi, bu esa chiqindi suv hajmini 25 foizga kamaytirishga imkon berdi.

Davlat tomonidan sanoatning ekologik xavfsizligini oshirish maqsadida tuproq va suv resurslariga zarar yetkazuvchi chiqindilar miqdorini kamaytirishga qaratilgan yangi standartlar ishlab chiqildi. 2005-yilda qabul qilingan yangi ekologik standartlarga ko'ra, sanoat korxonalari chiqindilarni tozalash va xavfsiz boshqarish bo'yicha qat'iy talablarni bajarishi kerak edi. Bu chora-tadbirlar natijasida suv va tuproq ifloslanishi sezilarli darajada kamaydi, ammo ekologik barqarorlikka erishish uchun uzoq muddatli rejalar ishlab chiqish zaruriyati mavjud.

Xulosa. Xulosa sifatida aytish mumkinki, O'zbekistonning bozor iqtisodiyotiga o'tish davridagi islohotlari iqtisodiy rivojlanishga sezilarli ta'sir ko'rsatdi, lekin bu jarayon ekologik muvozanatga ham ta'sir etib, tabiiy resurslar va atrof-muhit masalalarini dolzarb qilib qo'ydi. Bozor iqtisodiyotiga o'tish O'zbekistonning sanoat va qishloq xo'jaligi sohalarida keng miqyosda o'zgarishlar olib keldi. Tabiiy resurslar, xususan, suv va yerning ko'p miqdorda ishlatilishi hamda sanoat chiqindilarining to'g'ri boshqarilmagani ekologik xavfsizlik muammolarini kuchaytirdi.

Biroq, davlat tomonidan keyingi yillarda qabul qilingan ekologik xavfsizlikka oid chora-tadbirlar, yangi sug'orish texnologiyalari va sanoatda chiqindilarni qayta ishlash kabi sa'y-harakatlar suv va tuproq resurslaridan samarali foydalanishga qaratildi. Bu chora-tadbirlar resurslarning barqarorligini saqlash va ekologik muammolarni kamaytirishda muhim qadam bo'ldi. Ammo uzoq muddatli ekologik barqarorlik uchun resurslarni boshqarish sohasida yanada kompleks yechimlar talab etiladi.

ADABIYOTLAR:

1. *O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi ma'lumotlari. (1995-1999-yy).*
2. *O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi ma'lumotlari, "O'zbekiston Respublikasining iqtisodiy ko'rsatkichlari".* www.stat.uz
3. *O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki axborotnomasi. (2002-yil)*
4. *O'zbekiston Respublikasi Tashqi iqtisodiy aloqalar vazirligi hisoboti. (1995-2000 yy)*
5. *O'zbekiston Respublikasida atrof-muhit holati va tabiiy resurslardan foydalanish to'g'risida milliy ma'ruza (1988-2007 yillar bo'yicha retrospektiv tahlil) - Tashkent: Chinor ENK, 2009. - 288 bet.*

6. *O'zbekiston tarixi (O'zbekiston tarixi va manbalari). Eng qadimgi davrlardan bugungi kungacha. I jild / ma'sul muharrir A.Asqarov va boshq. – T.: “Ma'naviyat”, 2023. – 456 b.*
7. Yavmutov D. S., Adxamovich X. X. Yangi O'zbekiston sharoitida tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashning asosiy yo'nalishlari //Uzbek Scholar Journal. – 2023. – T. 18. – C. 34-39.
8. Shoimardonkulovich Y. D. et al. The role of entrepreneurship in achieving economic stability //Academia Globe. – 2021. – T. 2. – №. 07. – C. 50-54.
9. Soliyevna S. S. SO'G'D Konfederatsiyasining shakllanish jarayoni //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2024. – T. 20. – №. 4. – C. 174-180.
10. Shodiyeva S. Бухоро амирлигида турк эмиссарлари фаолияти //Центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2022. – T. 26. – №. 26.